

Ivan Vuković*

ISSN (0469-6255)
(183-189)

**DUGOROČNA KONCEPCIJA I STRATEGIJA RAZVOJA HRVATSKE
KAO EUROPSKE KALIFORNIJE**
**LONG-TERM CONCEPTION AND DEVELOPMENT STRATEGY OF CROATIA
AS EUROPEAN CALIFORNIA**

UDK 338.48(949.713)

Pregledni članak

Review

Sažetak

U ovom radu autor daje prikaz svojih istraživanja u svezi s integracijom Hrvatske u Europu odnosno Europsku uniju, polazeći pri tome od postavke da se u ovom povijesnom trenutku treba utvrditi dugoročna koncepcija i strategija gospodarskog, socijalnog i političkog razvoja, a osobito onog gospodarskog.

U tom su kontekstu istraživanja autora pokazala da je europska koncepcija i strategija dugoročnog ekonomskog razvoja Hrvatske jedina prava strateška orijentacija, kao i da zahvaljujući svom geostrateškom položaju, te prirodnim i ljudskim potencijalima može postati europska Kalifornija.

Dugoročna koncepcija i strategija razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije podrazumijeva da će se Hrvatska u svom ekonomskom napretku razvijati u okviru EU-e, kao i Kalifornija u okviru SAD-a.

Naime, radi se o tome da Hrvatska ima komparativne prednosti u odnosu na europske zemlje, kao što ih ima i Kalifornija u odnosu na druge američke države, koje se prije svega ogledaju u prirodnim resursima, osobito u prirodnim resursima koje ima Jadransko more i sredozemna klima.

Pored toga Hrvatska u europskim razmjerima raspolaze bogatim kapitalnim resursima, koji su bitni osobito za razvoj turizma i pomorskog gospodarstva, kao i znatnim ljudskim potencijalom, koji je svojim znanjem, umijećem i kreativnošću na europskoj razini.

Sve to upućuje da dugoročnu koncepciju i strategiju Hrvatska treba temeljiti na iskorištavanju tih komparativnih prednosti ali i na potpunju integraciji u Europsku uniju.

Ključne riječi: dugoročna koncepcija, strategija, gospodarski razvoj, Hrvatska, Europa, Europska unija.

Summary

The author represents his investigations into Croatia integration with Europe, i.e. European Union, bearing in mind the fact that at this historic moment long-term conception and the strategy of economic (particularly significant) social and political development should be defined.

In this context the author's researches have shown that the European concept and strategy of long-term economic development of Croatia has been the only genuine strategic orientation. In his opinion Croatia, using its own natural and human potentials, may become European California.

Long-term conception and development strategy of Croatia as European California implies that Croatia in its economic progress will be developing on the European Union basis as well as California in the USA setting.

The point is that Croatia has got some advantages over other European countries, as California has with respect to other American states. First and foremost these advantages include natural resources, especially those provided by the Adriatic Sea and Mediterranean climate. In addition Croatia in European relations is provided with rich capital resources which are especially important for the development of tourism and shipping trade. Croatia is also provided with considerable human potential which meets the European standards through its knowledge, skill and creativity.

All considered suggests that Croatia's long-term concept and strategy is based on the exploitation of these comparative advantages on one hand and upon the entire integration into the European Union on the other.

Key words: long-term concept, strategy, economic development, Croatia, Europe, European Union.

*Prof. dr. sci. Ivan Vuković

Hotelijski Fakultet Opatija, Ika 44, Opatija

1. Uvod

Introduction

U znanstvenim i stručnim istraživanjima u zadnje vrijeme, osobito poslije devedesetih godina, kad je konstituirana samostalna i nezavisna demokratska Republika Hrvatske, ne postoje dugoročne koncepcije i strategije njezina razvoja. Zanimljivo je da se smatra kako nema potrebe za izgradnjom jedne takve koncepcije i strategije Hrvatske, što osobito dolazi do izražaja u određenim političkim krugovima.

Međutim, treba istaknuti kako je prije devedesetih godina naša ekonomska znanost bila usmjerena k definiranju dugoročne koncepcije i strategije razvoja Hrvatske, ali je to rađeno na bazi socijalističkog samoupravnog koncepta društvenog i ekonomskog razvoja.¹

Bitne promjene u društveno-ekonomskom i političkom sustavu Republike Hrvatske, koje su otpočele donošenjem Ustava Republike Hrvatske krajem 1991. godine, zatim donošenjem sistemskih zakona u svezi s pretvorbom društvenih poduzeća u društvenom vlasništvu u privatna poduzeća, kao i donošenjem Zakona o trgovačkim društvima 1993., te njegovom primjenom od 1. siječnja 1995. godine, bitno je izmijenilo gospodarsku strukturu hrvatskog gospodarstva.

Međutim, proces privatizacije, zatim restrukturiranja hrvatskog gospodarstva, kao i proces modernizacije, osobito na bazi suvremenog znanstveno-tehnološkog razvoja, modernog poduzetništva i tržišnog gospodarstva, tek je u početnoj fazi.

Pored toga treba imati na umu da je Domovinski ostavio velike negativne posljedice na ekonomski razvoj Hrvatske što se prije svega izražava u velikim ratnim štetama koje su dovele do devastacije državne imovine, što je opet dovelo do prepolovljenja društvenog domaćeg proizvoda.²

Sve je to negativno utjecalo na mogućnosti ubrzane tranzicije Republike Hrvatske, osobito njenog gospodarstva, prema modernoj tržišnoj i poduzetničkoj ekonomiji, kao i koncipiranju dugoročne koncepcije i strategije ekonomskog razvoja Hrvatske.

Sada kad se Hrvatske nalazi u uvjetima mirnodopskog poslijeratnog razvoja jedna je od najvažnijih zadaća koncipiranje dugoročne strategije gospodarskog razvoja Hrvatske, ali i šire, tj. koncipiranje strategije svekolikog ekonomskog, društvenog i političkog preporoda Republike

Hrvatske, kao moderne demokratske europske države.

U tom kontekstu, u određenim raspravama i znanstvenim skupovima, sve se više ističe da Hrvatska dugoročno gledajući nema druge prilike niti mogućnosti nego da postane europska moderna država, te da se kao takva mora uključiti u suvremene ekonomske i političke integracije u Europi.

U tim raspravama je iskristaliziran stav da Hrvatska mora utvrditi dugoročnu koncepciju europskog razvoja s jedne strane, a s druge strane, da može prema toj koncepciji postati europska Kalifornija.³

Naša istraživanja u svezi s mogućnosti Hrvatske u odnosu na europske ekonomske i druge asocijacije, ukazuje da je to jedina alternativa dugoročnog ekonomskog razvoja Hrvatske, što ćemo pokušati u narednom dijelu ovog rada šire elaborirati.⁴

2. Definicija dugoročne koncepcije i strategije gospodarskog razvoja

Definition of long-term concept and strategy of economic development

Koncepcije dugoročnog ekonomskog i društvenog razvoja su međusobno isprepletene i uvjetovane, bez obzira na koje se društvo odnosi i na koju epohu ljudskog razvoja, jer uvijek na određenom stupnju znanstveno-tehnološkog, socijalnog i ekonomskog razvoja postoji potreba da se utvrdi dugoročna koncepcija razvoja.

Prema istraživanjima istaknutog našeg ekonomista Rikarda Langa, "cilj je istraživanja provedenih radi izrade dugoročne koncepcije razvoja da se utvrdi poželjni razvoj u svijetlu vjerojatnih promjena u budućnosti. Koncepcija ekonomskog razvoja gradi se na pretpostavci da će se utjecati na ekonomske varijable, pa je nužno da ona uputi na pravce i sadržaje poželjnog kretanja tih varijabli. Utjecaj na tok ekonomskih varijabli u procesu društvene koordinacije i usmjeravanja razvoja ovisi o definiranim ciljevima i izabranim sredstvima."⁵ Isto tako prof. R. Lang smatra "da koncepcija dugoročnog razvoja ne može biti ograničena samo na prognoze temeljnih pretpostavki, ona treba da sadrži obrazložene poglede na poželjni razvoj, pa se ne može izbjeći predvidivi izbor između različitih mogućnosti odnosno utjecaja na kretanje u budućnost."⁶

¹ Vidi: Koncepcija i strategija dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Hrvatske, Svodan studija, Ekonomski institut, Zagreb, 1990. i pojedinačne studije u svezi s koncepcijom i strategijom razvoja pojedinih područja gospodarstva u Hrvatskoj, različita izdanja, 1990.

² Procjenjuje se da je domaći društveni proizvod od 1990. godine, kad je iznosio više od 36,0 milijardi američkih dolara, tijekom domovinskog rata sveden na nešto više od 18,0 milijardi američkih dolara.

³ Jasna Plevnik, Možemo postati europska Kalifornija, Hrvatsko gospodarstvo, br. 108/ lipnja 1998., str. 36.

⁴ Naša istraživanja se temelje na znanstvenom projektu, "Hrvatska u europskim udruženjima", što ga financira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, a koordinator projekta je autor ovog rada.

⁵ Rikard Lang, Koncepcija i strategija razvoja, Ekonomski institut Zagreb, 1986., str. 203.

⁶ Isto, str. 203.

S tim u svezi, kada je riječ o dugoročnoj koncepciji gospodarskog razvoja Hrvatske s orijentacijom europske koncepcije ekonomskog razvoja, potrebno je sagledati moguće pravce i sadržaje ekonomskog razvoja Hrvatske, polazeći pri tome od komparativnih prednosti Hrvatske, kao i od određenih negativnih komponenti, koji mogu imati pozitivne ili negativne posljedice na ekonomski razvoj. Istodobno je potrebno dati određena obrazloženja na moguću europsku koncepciju dugoročnog razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije, kako bi se moglo utjecati na realizaciju takve jedne koncepcije.

Brojne determinante utječu na koncepciju dugoročnog razvoja, kao što su:

a) sadržaj koncepcije razvoja na sam proces razvoja, jer on je kretanje usmjereno ostvarivanju ciljeva razvoja koji odražavaju vrijednosni sustav,

b) koncepcija dugoročnog razvoja ne sadrži samo ciljeve dugoročnog razvoja nego i putanju kako to ostvariti u određenom vremenskom razdoblju,

c) u koncepciji dugoročnog razvoja potrebno je identificirati čimbenike čije je efekte moguće sagledati, kao recimo porast stanovništva, osobito porast školovanosti stanovništva i znanje koji bitno utječu na ekonomski razvoj,

d) potrebno je predvidjeti uvjete pod kojima je moguće ostvariti dugoročnu koncepciju razvoja,

g) potom je potrebno predvidjeti dinamiku ekonomskog rasta u određenom razdoblju kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi, osobito odnos investicije i potrošnje,

h) potrebno je kvantificirati inačice ekonomskog razvoja, što je najteži dio dugoročnog sagledavanja ekonomskog razvoja,

i) pored toga potrebno je u okviru dugoročne koncepcije razvoja dati znanstveno-tehnološke pretpostavke tog razvoja, jer bez procjene bitnih pretpostavki u području znanstveno-tehnološkog razvoja, osobito potrebnih resursa i visokih tehnologija, teško je ostvariti određene ciljeve ukupnog razvoja,

j) potrebno je u okviru dugoročne koncepcije razvoja predvidjeti dugoročne ciljeve razvoja pojedinih regija i gospodarskih sektora, kao i strukturalne promjene i dinamiku njihovog razvoja.⁷

Strategija ekonomskog razvoja odnosi se na temelje operativnog pristupa procesu dugoročnog ekonomskog razvoja, ali se pri tome ne uključuju operativni detalji. Strategija, prema prof. Rikardu Langu "zacrta sistem sredstava koji je potreban za realizaciju ciljeva dugoročnog ekonomskog razvoja."⁸ Stoga upućuje na temeljne odnose kao i redosljede odnosno faze u odvijanju procesa društvene reprodukcije te ne treba sadržavati

kvantitativne pojedinosti, već se strategijom izabire stopa ekonomskog rasta koja je optimalna i putanje tj. načini ostvarivanja postavljenih ciljeva razvoja.⁹

Strategiju gospodarskog razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije moguće je formirati na način da se u prvom redu analiziraju uvjeti kao i oblici realizacije dugoročnih ciljeva utvrđenih koncepcijom ekonomskog razvoja Hrvatske.¹⁰

3. Bitne determinante koje određuju europsku koncepciju gospodarskog razvoja Hrvatske

Essential determinants defining the European conception of economic development of Croatia

U ovom povijesnom trenutku, kad se Hrvatska nalazi na povijesnoj prekretnici u gospodarskom, socijalnom, političkom i kulturnom pogledu, važno je istražiti determinante koje određuju europsku koncepciju dugoročnog ekonomskog razvoja,¹¹ a one su sljedeće:

1. geostrateški položaj Hrvatske, koji osobito proizlazi iz toga da je Hrvatska europska mediteranska zemlja, ali isto tako da je ona i srednjoeuropska zemlja,¹²

2. povijesne tradicije gospodarskog, socijalnog, znanstveno-tehnološkog, kulturnog i civilizacijskog razvoja Hrvatske, upućuju da je Hrvatska, europska zemlja,¹³

3. tržišna povezanost i ovisnost Hrvatske privrede od europskih zemalja osobito od Europske unije, jer više od 85,0% trgovine otpada na europske zemlje, a na EU više od dvije trećine;¹⁴

4. europski koordinatori prometnica upućeni su na Hrvatsku, a osobito pomorski i riječni promet upućuju na intenzivnu povezanost Hrvatske i Europe.¹⁵

⁹ Isto, str. 211.

¹⁰ Ovo zahtijeva, najprije na znanstvenim osnovama, izradu dugoročne koncepcije gospodarskog razvoja Hrvatske, prema našim mišljenjima za 2030.g., zatim da se utvrde strategije njenog ostvarenja po pojedinim razdobljima, odnosno po pojedinim desetljećima do 2030.g.

¹¹ Grupa autora, Hrvatska i Europa, europski identitet i perspektive europskih integracija - prilog raspravi, Europski pokret Hrvatske, Zagreb.

¹² Vidi, prof.dr. Ivo Petrić, Mediteranski koncept razvoja Hrvatske, Zbornik radova: Mediteranski koncept gospodarskog razvoja Hrvatske, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet i Hrvatska gospodarska komora i Županijska komora Split, Split, 1995., str. 11-13.

¹³ Vidi, Projekt "Hrvatska i Europa", HAZU, Zagreb, 1995., kao i prve rezultate istraživanja objavljene u knjizi "Hrvatska i Europa od 7. do 13. stoljeća", HAZU, Zagreb, 1997.

¹⁴ Vinko Kandžija i Branko Hajdina, Effects of accession to the Republic of Croatia to the European Union, u Zborniku radova: Economic system of EU and adjustment of the Republic of Croatia, University of Rijeka, Faculty of Economics Rijeka, Università degli studi di Trieste Facoltà di Economia, Rijeka, 1997., str. 11-13.

¹⁵ Ratko Zelenika i Vinko Kandžija, Glavni prometni koordinatori povezivanja Hrvatske i EU, Naše more br. 3-4/98.

⁷ Ovdje su dane najbitnije komponente koje treba sadržavati dugoročna koncepcija gospodarskog razvoja Hrvatske. Vidi detaljnije: Rikard Lang, Koncepcija i strategija razvoja, Ekonomski institut, Zagreb, 1986.

⁸ Vidi: R.Lang, Koncepcija i strategija razvoja, Ekonomski institut Zagreb, 1986., str. 211.

5. znanstveno-tehnološka razvijenost europskih zemalja, osobito EU, koje su dostigle zavidni razinu te relativno veliki broj znanstvenih istraživača i intelektualnih potencijala daje šanse Hrvatskoj u njezinom ubrzanom znanstveno-tehnološkom razvoju.¹⁶

6. različiti znanstveno-istraživački i tehnološki projekti, EU, osobito PHARE program, zatim program EURECE, ESPIRIT-a, ERMAS-a, itd. daju velike mogućnosti povezivanje Hrvatske u te europske programe i ubrzani znanstveno-tehnološki razvoj;¹⁷

7. stvaranje EU, kao ekonomske, monetarne i političke unije većeg dijela europskih zemalja determinira povezivanja Hrvatske u te tijekove.¹⁸

8. prirodni resursi, zatim kapitalni i ljudski resursi s kojima raspolaže Hrvatska, daje joj komparativne prednosti za razvoj određenih privrednih djelatnosti, osobito za razvoj turizma, potom za razvoj pomorske privrede i razvoj brodograđevinske industrije;¹⁹

9. ljudska okolina, i očuvanost prirodnog okoliša u Hrvatskoj osobito mora, obale i otoka, daju velike prednosti Hrvatskoj kao europskoj zemlji.²⁰

10. kulturna, obrazovna i civilizacijska povezanost Hrvatske s europskom, prije svega zapadnoeuropskom kulturom.

4. Dugoročna koncepcija i strategija gospodarskog razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije *Long-term conception and strategy of economic development of Croatia as European California*

U ovom radu smo se odlučili za dugoročnu ekonomsku koncepciju, kao i strategiju razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije. Pri tome smo uzeli u obzir da je Hrvatska s obzirom na svoj geostrateški položaj "par excellans" mediteranska europska zemlja, koja raspolaže Jadranskim morem i relativno velikim brojem sunčanih dana u godini, što

su iste prednosti koje ima i Kalifornija u ekonomskom razvoju SAD-a.²¹

Istodobno, struktura kalifornijskog gospodarstva, može poslužiti kao izvrstan model za ekonomski razvoj Hrvatske u Europi; a to se odnosi na nekoliko bitnih strateških pravaca razvoja gospodarstva u Hrvatskoj.

U tom kontekstu, dugoročno gledano, model kalifornijskog gospodarstva može poslužiti i kao model gospodarskog razvoja Hrvatske, ali uz pretpostavku da se Hrvatska integrira u EU, jer će tek tada moći iskoristiti svoje komparativne prednosti.

Radi toga je potrebno, kad je riječ o dugoročnoj koncepciji razvoja Hrvatske, prije svega utvrditi dugoročne ciljeve ekonomskog i društvenog razvoja, a potom utvrditi strategiju njihove realizacije, polazeći pri tome od teorijskog modela suštine dugoročne koncepcije i strategije razvoja.

Dugoročna koncepcija razvoja Hrvatske mora se temeljiti na dugoročnoj orijentaciji da se Hrvatska integrira u EU, s osnovnim ciljem da ostvari razinu ekonomske razvijenosti kao što je imaju prosječne članice EU, te da ostvari i druge europske civilizacijske ciljeve razvoja, osobito demokratsko pluralističko društvo s potpunim osobnim slobodama i pravima građana.²²

Polazeći od ovakvog dugoročnog strateškog cilja u dugoročnoj koncepciji gospodarskog i socijalnog razvoja Hrvatske treba naglasiti da se tu radi o doista dugoročnim ciljevima razvoja, jer članice EU, mjereno kroz "per capita" imaju domaći društveni proizvod više od 22.000 američkih dolara. S obzirom, da je Hrvatska u 1997.g. imala "per capita" domaći društveni proizvod od 4.300 američkih dolara, očito je da je potrebno utvrditi dugoročnu dinamiku najmanje od 15 do 30 godina, kako bi Hrvatska dostigla tu razinu ekonomske razvijenosti. U tom kontekstu, čini nam se da bi bilo realno napraviti dugoročnu koncepciju i strategiju ekonomskog razvoja Hrvatske do 2030. s tim da se planira do 2010.g. ostvariti razina društvenog proizvoda "per capita" od oko 10.000 američkih dolara, a do 2020.g. od 30.000.²³

U okviru dugoročne koncepcije razvoja Hrvatske, potrebno je predvidjeti kako ostvariti do 2030.godine takvu dinamiku društvenog domaćeg proizvoda, koja bi joj perspektivno osigurala ekonomsko i socijalno blagostanje, kakvo ima većina članica EU. Potrebno je utvrditi glavne činioce, koji bi trebali biti generatori ovakvog jednog ekonomskog razvoja Hrvatske. Znanstvena istraživanja su pokazala da Hrvatska to može ostvariti, premda je trenutačno gospodarstvo

¹⁶ Ivan Vuković, Znanstveno-tehnološki razvoj i njegove implikacije na društveno-ekonomski razvoj u Europi, Informatologija br. 3-4/95., str. 82-83.

¹⁷ Nevenka Čučković, Višnja Samardžija, Mladen Stančić, Economic integration of Croatia and the EU, IMO - TEPSA, Zagreb, 1997., str.23-26.

¹⁸ Grupa autora, Dugoročna koncepcija razvoja Hrvatske, HAZU, Zagreb, 1995.

¹⁹ Dr. Mato Crkvenac, Trajni razvitak, okoliš i ekonomska politika, u Zborniku radova, Mediteranski koncept gosp. razvoja, Sveučilište u Splitu, i Hrvatska gosp. komora, Županijska komora Split, Split, 1995., str. 45-46.

²⁰ Vjekoslav Čvrlije, Kulturno-civilizacijska pripadnost Hrvatske Europi i uloga Svete stolice i Katoličke crkve u ujedinjavanju Europe, u Zborniku radova: Hrvatska i Europa - Europski identitet i perspektive europske integracije - prilog raspravi, Europski pokret i Europski dom, Zagreb, 1997., str. 59-66.

²¹ Vidi, V. Srića, Inventivni menadžer, Croman-Consult, Zagreb, 1994., str. 333.

²² I. Vuković, Povijesni presjek razvoja ljudskih prava i građanskih sloboda u Europi i izgradnja pluralističke demokracije, u Zborniku radova, Ljudska prava i obrazovanje za demokraciju, Filozofski fakultet, Zagreb, 1992., str. 68-70.

²³ Ovo je jedan od mogućih scenarija ekonomskog razvoja Hrvatske, do 2030. i prema našem mišljenju on bi bio realan uz pretpostavku da se iskoriste sve komparativne prednosti Hrvatske u europskom okruženju.

bolesno, što se prije svega očituje u niskoj proizvodnosti, nelikvidnosti, niskim stopama štednje, maloj motiviranosti, vrlo niskoj razini investicija, velikom deficitu platne bilance, velikoj stopi nezaposlenosti, nerazvijenom poduzetništvu, i konačno u niskoj razini kvalitete menadžmenta i sl.²⁴ Nasuprot ovima postoje i pozitivni trendovi koji se prije svega očituju u tržišnoj orijentaciji, zatim u sve većem polaganju i davanju značaja znanju, razini obrazovanosti, poduzetništvu i modernom menadžmentu, temeljenom na kreativnosti i inovativnosti.²⁵

Najveći problem, može biti u nedostatku financijskog kapitala, osobito iz inozemstva. Međutim, postupnom integracijom Hrvatske u EU, otvaraju se realne mogućnosti da se dođe do svježeg kapitala, ili preko Europske banke za obnovu i razvoj, ili pak preko PHARE programa, kao i zajedničkim ulaganjima u pojedine projekte i programe ekonomskog razvoja.

Nedavno je održan jedan znanstveni skup na Brijunima "Menadžment u Europi, trendovi i izazovi za Hrvatsku", gdje su domaći i strani eksperti razmatrali odnos Hrvatske i EU, kao i proces ekonomske integracije Hrvatske u EU. Tada je prof. dr. V. Srića, s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, iznio svoju viziju razvoja Hrvatske u ujedinjenoj Europi, gdje mu je osnovna teza bila da "Hrvatska može biti Kalifornija Europe, i sukladnom europskom strategijom može izbjeći da postane njezin Libanon, tj. prostor trajnog zapostavljanja i manjka razvitka."²⁶

Bitna pretpostavka da Hrvatska postane europskom Kalifornijom jest prije svega europska strategija ekonomskog razvoja, i to prvenstveno europska strategija, gdje će Hrvatska sa svojim komparativnim prednostima postati ravnopravna članica EU. Naravno, da bi se to moglo ostvariti, Hrvatska se mora riješiti tzv. "crnog vala i pesimizma", što se očituje u sindromu posustajanja i kompleksu inferiornosti. U tom sklopu trenutačno je Hrvatskoj potrebna intelektualna revolucija ili, kako je prof. V. Srića naziva, mentalna revolucija koja će osigurati veliku stopu rasta i dinamičnosti u svim područjima ljudskog stvaranja, a osobito u gospodarstvu, politici, kulturi i sl.²⁷ U okviru te intelektualne revolucije, potrebno je osobito obnoviti menadžersku filozofiju u skladu sa suvremenim trendovima razvoja modernog menadžmenta u Europi i svijetu, kao i osigurati sponoznanje kadar za komunikaciju s Europom na svim razinama. Pored toga, potrebno je utvrditi dugoročnu strategiju znanstveno-tehnološkog razvoja Hrvatske, a osobito kroz tu strategiju utvrditi oblike korištenja

suvremenih znanstvenih postignuća iz EU i drugih razvijenih zemalja svijeta, kao i korištenje i implementaciju rezultata istraživanja programa EUREKE.

Naravno, dugoročna koncepcija gospodarskog razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije zahtijeva da se definiraju i neki pravci, gospodarskog, znanstveno-tehnološkog, kulturnog i drugog razvoja, koji mogu imati karakter pozitivne imitacije. Hrvatska se u tom europskom kontekstu može prvenstveno gospodarski razvijati kao pomorska zemlja s izrazitom mediteranskom orijentacijom, što podrazumijeva da maksimalno iskoristi svoje prirodne i kapitalne resurse koje pruža Jadransko more, naša obala i naši otoci. To je razvoj hotelijersko-turističkog gospodarstva, zatim razvoj pomorskog gospodarstva, te razvoj brodograđevne industrije, što se prije svega odnosi na domaću trgovačku flotu, i pojedine tipove turizma, osobito rekreativnog i nautičkog turizma.²⁸ Prema nekim procjenama samo od omladinskog turizma Kalifornija ostvari godišnje više od 10 milijardi američkih dolara. Velike su šanse u razvoju pomorskog gospodarstva, i to u europskim razmjerima, što zahtijeva da Hrvatska svoju dugoročnu koncepciju razvoja temelji na pomorskoj odnosno jadranskoj orijentaciji, te da razvija neke pomorske luke za zemlje srednje i istočne Europe, koje su upućene na pomorski promet preko Jadranskog mora, kao što su Mađarska, Austrija, Češka i sl.

I brodogradnji, svakako pripada značajno mjesto. Nju bi trebalo orijentirati na specijalnu proizvodnju i staviti je pretežito u funkciju nautičkog turizma, zatim izgradnje i održavanja domaće flote posebno velikih brodova za potrebe razvoja pomorskog gospodarstva u Europi. Ovakva koncepcija ekonomskog razvoja Hrvatske i Europe može izgledati suviše europeistička, ali je ona, prema ocjeni istaknutih znanstvenika iz područja međunarodnih ekonomskih odnosa, nužna.²⁹

Kad bi se htjelo doslovno kopirati Kaliforniju i u znanstvenom pogledu, tad bi se u Hrvatskoj trebala formirati europska Silicijska dolina, gdje bi znanstvenici i istraživači iz svih europskih zemalja mogli zajednički raditi na zajedničkim europskim programima u području visokih tehnologija, kao i njihovoj implementaciji u Hrvatskoj. To zahtijeva da se eventualno takav jedan koncept osmisli kao i da se utvrdi najpogodnija lokacija za formiranje Silicijske doline. Svakako bi trebalo preferirati naša jadranska mjesta koja imaju znanstveni potencijal i velike hotelske i smještajne kapacitete, kao što su

²⁴ Vidi, Jasna Plevnik, Možemo postati europska Kalifornija, Hrvatsko gosp., br. 108/98., str. 36.

²⁵ Ivan Vuković, Menadžment i strateško planiranje, Dalmatina, Zagreb, 1997., str. 109-110.

²⁶ Vidi, Jasna Plevnik, Možemo postati europska Kalifornija, Hrvatsko gosp., br. 108/98., str. 36 i 37.

²⁷ Vidi: V. Srića, Inventivni menadžer, Croman-Consult, Zagreb, 1994., str. 330 i I. Vuković, Menadžment i strateško planiranje, Dalmatina, Zagreb, 1997., str. 110.

²⁸ Želimir Pašalić, Ogleđi o marketnoj ekonomiji Hrvatske, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, 1996., str. 132-133.

²⁹ Prema istraživanjima prof.dr.sc. Terry Garisona s britanskog Henley Management Collegea, koje je iznio nedavno na okruglom stolu "Hrvatska i EU", u Zagrebu, u 21. st. neće biti u svijetu prijateljstva, postojat će samo gola borba za opstanak, što zahtijeva jedinstvenu Europu, kako bi ostatak svijeta pokazala ekonomsku i političku snagu., Vidi: S. Carića, Njemački model za lakši put u EU, Slobodna Dalmacija, 20.6.1998.

Split, Rijeka, Dubrovnik, Vodice, Primošten, Poreč i dr.

U pogledu kulture i kulturnog stvaralaštva Hrvatska bi također mogla koristiti kalifornijska iskustva, što znači da bi se u Zagrebu mogao stvoriti filmski europski centar poput onog u Hollywoodu

Ovdje smo dali bitne naznake za izradu dugoročne koncepcije gospodarskog razvoja po uzoru na Kaliforniju u europskim okvirima, ne ulazeći u širu eksplikaciju mogućih dugoročnih ciljeva privrednog, gospodarskog, znanstveno-tehnološkog i kulturnog razvoja Hrvatske, kao europske zemlje, jer je to nemoguće obraditi o ovakvom radu.³⁰

Ovakva dugoročna koncepcija razvoja Hrvatske, osobito dugoročna koncepcija gospodarskog razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije, što podrazumijeva Hrvatsku kao članicu EU, zahtijeva izradu strategije ostvarenja pojedinih ciljeva i pravaca razvoja. U tom kontekstu kao principijelno se postavlja pitanje koju strategiju primijeniti, s obzirom na ekonomske integracije i stvaranje jedinstvene ekonomske, političke i monetarne EU.³¹ S tim u svezi znanstvena istraživanja su pokazala da Hrvatska u odnosu na integraciju s EU može primijeniti u pravilu tri strategije, koje su bitna pretpostavka realizaciji cjelokupne dugoročne koncepcije gospodarskog razvoja Hrvatske.

Prvi način je da se Hrvatska u potpunosti integrira u EU, kao i da postane njezina ravnopravna članica.

Drugi je način da Hrvatska i EU najprije formiraju zajedničku carinsku uniju kao jednu od faza do konačnog integriranja i prijema Hrvatske u EU.

Treći je način da Hrvatska i EU formiraju zajedničku slobodnu zonu trgovine roba, kapitala i rada.³²

Koje su prednosti pojedine od ovih varijanti, teško je ovdje šire elaborirati, ali treba istaknuti da bi prva varijanta bila sigurno najpovoljnija. Ona nije realna, sve dok Hrvatska ne prihvati normative i standarde koji vrijede u EU, osobito u svezi s gospodarstvom.³³

Realnija je, dakle, druga ili treća varijanta trenutnog načina povezivanja Hrvatske u EU, s tim da onda treba intenzivno raditi na političkim i gospodarskim pripremama potpune integracije Hrvatske u EU. Čini nam se da bi treća varijanta omogućila veću inicijativu za uvoz kapitala, znanja i menadžmenta u Hrvatsku, što su najbitniji faktori dugoročnog ekonomskog razvoja Hrvatske.

³⁰ Širu elaboraciju dugoročne koncepcije gosp. razvoja Hrvatske, autor će razraditi u okviru projektnog zadatka "Suvremena kretanja u Europi i položaj Hrvatske", u okviru znan. projekta "Hrvatska u europskim udruženjima".

³¹ Ugovorom iz Maasstrichta krajem 1991., utvrđena je koncepcija EU, kao dinamika ostvarenju EU kao ekonomske, monetarne i političke europske unije, i to je u procesu ostvarenja što će imati vrlo velike reperkusije na gospodarski razvoj Hrvatske.

³² Vidi: Luc Bernard, *Alternative strategies for external economic relations*, Zbornik radova: *Economic aspects of Croatia's integration into the EU*, IRMO-TEPSA, Zagreb, 1997., str. 91-92.

³³ Višnja Samardžija, *EU i Hrvatska - Putevi povezivanja i suradnje*, IRMO, Zagreb, 1994., str. 177-182.

5. Zaključak Conclusion

U okviru ovog rada dali smo kraći prikaz naših širih istraživanja u svezi s dugoročnom koncepcijom i strategijom razvoja Hrvatske kao europske Kalifornije.

Osnovna intencija bila je da se sa znanstveno-teorijskog stajališta dade interpretacija i bit dugoročne koncepcije i strategije gospodarskog razvoja kao i da se istraže bitne determinante koje utječu na europsku orijentaciju gospodarskog razvoja Hrvatske, naročito njenog integriranja u EU kao i u druge europske institucije. U tom kontekstu naše istraživanje je pokazalo da Hrvatska po svom sadašnjem stupnju ekonomske razvijenosti kao i znanstveno-tehnološke razvijenosti znatno zaostaje za stupnjem razvijenosti članica EU.

S druge strane, istraživanja su pokazala da je Hrvatska tradicionalna europska zemlja, da je sa svojim gospodarstvom usmjerena prvenstveno na članice EU, jer više od 2/3 vanjske trgovine Hrvatske otpada na te zemlje. Istodobno, Hrvatska u europskim okvirima ima određene strateške prednosti u odnosu na druge europske zemlje koje proizlaze iz njezinog geostrateškog položaja u Europi.

Hrvatska raspolaže s vrlo bogatim prirodnim resursima, osobito Jadranskim morem, s vrlo razvedenom obalom, i vrlo velikim brojem otoka, te čistim ljudskim okolišem. Pored toga raspolaže i ljudskim resursima; osobito je značajno da se u zadnje vrijeme sve više polaže na razvoj obrazovanja, znanosti, kulture, te da njezini ljudi pokazuju veliki stupanj kreativnosti i inovativnosti.

Nadalje, Hrvatska ima i određene značajne kapitalne resuse, koji su bitni za europsku strategiju gospodarskog razvoja, kao što su pomorski putovi i pomorske luke, koje bi trebale postati europskim lukama.

Zahvaljujući Jadranskom moru i prirodnim ljepotama obale i otoka, bogatoj flori i fauni, te povoljnim mediteranskim klimatskim uvjetima, Hrvatska u europskim razmjerima ima vrlo velike izgleda da razvija europski turizam, osobito turizam iz EU. U okviru toga, osobito je bitno da se razvija nautički turizam, kao i različiti oblici rekreativnog turizma.

K tome vrlo su velike šanse za razvoj brodograđevne industrije, koja bi bila usmjerena na razvoj nautičkog turizma, zatim na razvoj domaće trgovačke flote, te na izgradnju sofisticiranih brodova, prvenstveno za visoko razvijene europske zemlje.

Koristeći se Kalifornijom kao primjerom unutar SAD-a, pokazalo se da se i Hrvatska može u Europi razvijati kao kulturni i znanstveno-istraživački centar, osobito u području filma i filmskog stvaranja, te u području znanstveno-istraživačke i razvojne djelatnosti.

Pored iznesenih prednosti koje Hrvatska ima i koje su bitna pretpostavka za utvrđivanje dugoročne koncepcije i strategije njezinog gospodarskog razvoja, postoje i određeni problemi, koji se očituju u niskoj likvidnosti, zatim, strukturalnim gospodarskim problemima, znatnom zaostajanju u znanstveno-tehničkom razvoju u odnosu na zemlje članice EU, kao i u znatnom zaostajanju u normativima i standardima proizvoda i usluga.

Naravno, najveći problem je svakako niski stupanj ekonomske razvijenosti Hrvatske, što se naročito izražava u "per capita" bruto domaćeg proizvoda od svega 4.300 američkih dolara, dok su članice EU imale više od 22.000 američkih dolara u 1997.g. Sve tu upućuje da Hrvatska mora napraviti dugoročnu koncepciju i strategiju ekonomskog razvoja, koja će polaziti od realnih pretpostavki s jedne strane, a s druge strane, od komparativnih prednosti i vizije ekonomskog razvoja po uzoru na američku državu Kaliforniju.

U tom kontekstu, Hrvatska mora utvrditi takvu dugoročnu koncepciju ekonomskog, društvenog, znanstveno-tehnološkog i kulturnog razvoja, koja će imati za osnovni cilj da Hrvatska do 2030.g. ostvari europsku razinu ekonomskog i socijalnog razvoja, s tim da se u pravilu postupno ostvaruju određeni ciljevi svakih deset godina, primjenjujući pri tome različite strategije u pojedinoj etapi razvoja.

Literatura

References

[1] Crkvenac, Mato: Trajni razvitak, okoliš i ekonomska politika, Zbornik radova: Mediteranski koncept gospodarskog razvoja, Ekonomski fakultet Split, Split, 1995.

[2] Cvrilje, Vjekoslav: Kulturno-civilizacijska pripadnost Hrvatske Europi i uloga Svete stolice i Katoličke crkve u ujedinjavanju Europe, Zbornik radova: Hrvatska i Europa-Europski identitet i perspektiva europske integracije, Europski pokret i Europski dom, Zagreb, 1997.

[3] Dragičević, A.: Temelji hrvatske tehnološke i ekonomske sutrašnjice, Financijska praksa br.1/93.

[4] Čučković, N, Samardžija, V, i Stančić, M.: Economic integration of Croatia and the EU, Zbornik radova: Economic aspect of Croatias integration into the EU, IMO-TEPSA, Zagreb, 1997.

[5] Grupa autora: Koncepcija i strategija dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Hrvatske, Svodan studija, Ekonomski institut, Zagreb, 1991.

[6] Grupa autora: Hrvatska i Europa, Europski identitet i perspektive europske integracije - prilog raspravi, Europski pokret i Europski dom, Zagreb, 1997.

[7] Grupa autora: Economic system of European Union and adjustment of the Republic of Croatia, University of Rijeka, Faculty of Economics Rijeka, Università degli studi di Trieste, Facolta di Economia, Rijeka, 1997.

[8] Grupa autora: Economic aspect of Croatias integration into the European Union, IMO-TEPSA, Zagreb, 1987.

[9] Lang, Rikard.: Koncepcija i strategija razvoja, Ekonomski institut, Zagreb, 1986.

[10] Bernard, Luc: Alternative strategies for external economic relations, Zbornik radova: Economic aspects of Croatias integration into the EU, IMO-TEPSA, Zagreb, 1987.

[11] Kandžija, V., Hađina, B.: Effect of accession of the Republic of Croatia to the European Union and adjustment of the Republic of Croatia, University of Rijeka, Faculty of Economics, Rijeka, Università degli studi di Trieste, Facolta di Economia, Rijeka, 1997.

[12] Pašalić, Ž.: Ogladi o marketnoj ekonomiji Hrvatske, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, 1996.

[13] Petrić, I.: Mediteranski koncept gospodarskog razvitka Hrvatske, Zbornik radova: Mediteranski koncept gospodarskog razvitka Hrvatske, Ekonomski fakultet, Split, 1995.

[14] Plevnik, Jasna.: Možemo postati europska Kalifornija, Hrvatsko gospodarstvo, br. 108/lipanj 1988.

[15] Srića, V.: Inventivni menadžer, Croman-Consult, Zagreb, 1994.

[16] Vuković, I.: Menadžment i strateško planiranje, Dalmatina, Zagreb, 1997.

[17] Vuković, I.: Povijesni presjek razvoja ljudskih prava i građanskih sloboda u Europi i izgradnja pluralističke demokracije, Zbornik radova: Ljudska prava i obrazovanje za demokraciju, Filozofski fakultet Zagreb, 1992.

[18] Zelenika, R., i Kandžija, V.: Glavni prometni koordinatori povezivanja Hrvatske i EU, Naše more, br. 3-4/97.

Ostalo:

[1] The Economist: Vodič kroz ekonomske pokazatelje, Ekonomija sa smislom, Data press d.o.o., 1987.

Rukopis primljen: 15.10.1999.

